

PUBLIKATIES

MET BIJDAGEN VAN: MARTIN DE JONGE, PETER VAN DEN BERG, JOHN VAN VLIET,
HANNEKE MESTERS EN HENK WIJKHUISEN

100 JAAR STAATSBOSBEHEER

Jaap Buis & Jan-Paul Verkaik. Eindred. Fred Dijs, 1999. STAATSBOSBEHEER 100 JAAR. Werken aan groen Nederland. Uitgave: Matrijs, Utrecht. ISBN 9053451382. Prijs f69,90.

Zoals dat bij een honderdjarige past, is ook deze biografie mild en beschouwend van toon. De auteurs geven in bijna driehonderd fraai geïllustreerde bladzijden enerzijds een chronologie van het overheidsbedrijf Staatsbosbeheer en anderzijds een dwarsdoorsnede van de vele taken die SBB in de loop der decennia zijn toegevallen: beheersing van stuivend zand, productief maken van 'onland', werkverschaffing, advisering over beheer van particuliere landgoederen, bieden van recreatieve voorzieningen en tegenwoordig vooral landschapsbeheer en natuurontwikkeling. De auteurs doen erg hun best een zo groen mogelijk beeld van "Staatsbos" neer te zetten. Het leuke van bos is dat het zo langzaam groeit en dat een bosbeeld minder snel verandert dan het imago van zijn beheerder. De lezer kan zichzelf zeker een breed beeld vormen van het stempel dat SBB in een eeuw op de Hollandse ruimte heeft gedrukt.

LIEVEHEERSBEESTJES

Frank Bos, 1999. Lieveheersbeestjes in beeld. Uitgave: KNNV, Utrecht. ISBN 90 5011 126 2. Prijs f 7,95 (leden KNNV en IVN f 6,95).

Een boekje dat uitnodigt om gekocht te worden. Niet te dik (32 smalle bladzijden), niet te duur en zoals de meeste lieveheersbeestjes aantrekkelijk gekleurd. Uitgeklapt vertoont de achterkant twintig van onze zestig soorten. Het boekje is het derde in een serie, samengesteld door de KNNV i.s.m. het IVN. Eerdere deeltjes behandelden nachtvlinders en weidevogels. Ook over de inhoud mopper ik (PvdB)niet. De helft bevat informatie over hun levensloop, hun voedsel (niet alle soorten vreten luizen), hun functie en hun vijanden. Voor mij staat er ook nieuwe informatie in, bij voorbeeld dat jonge koolmeesjes dood gaan als ze te veel Zevenstippeligen gevoerd krijgen en met Tweestippeligen in leven blijven.

De tweede helft geeft een beschrijving per soort. Al te kleine, onopvallend gekleurde en zeldzame soorten zijn niet geselecteerd. De eerste beschrijving gaat over het Heggeranklieveheersbeestje, een soort die in de duinen nog (?) niet voorkomt. Hij vreet Heggerankblad. Heeft u hem wel eens in de duinen gevonden? Laat het ons weten! Verder passeren de bekende en wat minder bekende soorten. Het 24-puntslieveheersbeestje ontbreekt. Deze soort leeft vooral

van zeepkruid en andere anjerachtigen en verraadt zich door zijn herkenbaar vreetpatroon.

Slim is het boekje vervaardigd binnen een lieveheersbeestjesproject. De KNNV verspreidt zoekkaarten met acht soorten. Waarnemingen ervan kunnen worden opgestuurd. Zo wordt een beeld verkregen van de verspreiding van deze soorten en worden er lieveheersbeestjeskenners gevormd. Met het hierbij beschreven boekje wordt hun kennis en plezier nog vergroot. En in het najaar 1999 verschijnt voor de specialisten een herziene versie van de Wetenschappelijke Mededelingen met al onze soorten. O ja, dat vergat ik nog bijna: de illustraties zijn van Renée den Besten en tekstadviezen kwamen van onze duinconsulent Kees Langeveld en zijn vader Siem, die bij natuurwandelaars in de Amsterdamse Waterleidingduinen bekend is en graag veel van de hier behandelde kevertjes laat zien.

LUISTEREN IN HET DUIN

Wil Heemskerk, 1999. Luisteren in het duin. Prijs f 29,50. Telefonisch te bestellen bij natuurantiquariaat Moby Dick te Noordwijk (071-3619498), verzendkosten f 5,- en behalve daar ook te koop o.a. bij Naturalis te Leiden en bij het bezoekerscentrum van de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Misschien kent u het boek "Lezen in het duin". Het gaat over sporen van natuurlijke ontwikkelingen en menselijk handelen in de AW-duinen. Nieuw is de uitgave "Luisteren in het duin". Het betreft geluiden uit hetzelfde duingebied. Het is dan ook geen boekwerk, maar een CD. Wil Heemskerk heeft opnamen gemaakt en uit 25 uur geluid een selectie gemaakt. De opnamen zijn geordend van het vroege voorjaar tot de donkere dagen van december.

De geluiden van 33 vogelsoorten en acht andere diergroepen geven een sfeer van de AW-duinen zonder dat je daarvoor eerst het ellendige geluid van een wekker moet aanhoren (de meeste geluiden zijn in de vroegte opgenomen, want dan laten de meeste vogels zich echt horen, dan stoort de wind minder, dan is er minder menselijk geluid). De kwaliteit van de opnamen is vooral de diversiteit (vos, ree, eekhoorn, sprinkhanen, zweefvliegen, padden en kikkers) met op de achtergrond andere natuurgeluiden, zoals je die normaal ook hoort. Storende achtergrondgeluiden, zoals een ruisende zee, een vlaggerige wind of een opdringerig vliegtuig zijn niet te horen. Voor de echte leken zal de summier tekst te kort schieten. Tussen het lied van de grasmus laat een nachtegaal zich horen. Wie nog geen vogeloren heeft, zal al dit vogelgezag uit de omgeving van Vogelenzang

aan de grasmus toeschrijven. De geluidsjager Heemskerk liet mij weten dat hij bezig is met een boekje met nadere informatie over de geluiden en hun makers. De CD eindigt in december met roepende zwanen, die vervolgens waterlopend en vliegend onze oren verlaten.

ZELDZAME VOGELS

Arnoud B. van den Berg en Cecilia A.W. Bosman, 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland deel 1. Uitgave: KNNV, Utrecht. ISBN 90 7434 513 1. Prijs f79,90 (f69,90 voor KNNV-leden).

In het maken van mooie natuurboeken zijn we in Nederland beter dan in het beschermen van de natuur. Het lijkt een soort misplaatste compensatie, maar dat valt auteurs en uitgevers uiteraard niet aan te rekenen. Vooral over vogels zijn bibliotheken vol geschreven en er lijkt geen einde te komen. Het is dan ook moeilijk om een vogelboek te realiseren dat niet meer van hetzelfde is. Maar met de recente publicatie over zeldzame vogels in Nederland is er zowel in kwantiteit als kwaliteit iets moois op de markt gebracht.

Bijna 400 pagina's vol vliegende zeldzaamheden en een vracht aan kleurenfoto's tonen de lezer welke zeldzaamheden tussen 1800 en 1998 ons land aandeden. Het boek is tweetalig, zodat ook de buitenlandse "birdwatcher" in staat wordt gesteld kennis te nemen van de acht waarnemingen van de Eyebrowed Trush, de zeer zeldzame vale lijster.

De meeste foto's zijn prachtig en soms zelfs leuk, zoals een sneeuwuijl met twee nudisten op het strand of een roze spreeuw die besjes eet op de spreeuwenpagina van een vogelboek.

Wat is de toegevoegde waarde van dit boek? Wel, je moet in elk geval een echte vogelliefhebber zijn, anders tel je geen tachtig gulden neer om te lezen wat er sporadisch voorbij komt. Het is een boek dat vooral bij de "dutch birders" in trek zal zijn. Dat is een groeiende groep liefhebbers die met GSM door Nederland en omstreken jaagt op zoek naar zeldzaamheden. Ik (HW) heb ze wel eens oneerbiedig "postzegelverzamelaars" genoemd, omdat de toegevoegde waarde van deze hobby voor natuurbescherming nihil is. Ik mag dat stigma echter niet meer opplakken van de schrijver van dit boek. We moeten dus niet over nut en noodzaak praten, maar vooral over de originaliteit van het onderwerp (er zijn slechts enkele beknopte publicaties over zeldzame vogels verschenen) en de kwaliteit van het boek. Op de gedegen aanpak en de lay-out valt weinig af te dingen. In december verschijnt deel twee: "Schaarse en algemene vogels van Nederland".

KIJKEN EN DOEN

Chris van Deursen en Annie Meussen, 1999. Zand, wind en water, kijk- en doegids voor het kustgebied. Vanaf 16

oktober verkrijgbaar in het bezoekerscentrum "De Hoep" in Castricum en het nieuwe bezoekerscentrum van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (zie pagina 3 in dit nummer) te Overveen. Uitgave: Poolster boekproducties, Enkhuizen. Prijs f 9,90.

Op het moment dat deze recentie geschreven werd stond 's ochtens in de krant dat kinderen meer achter de computer zitten dan lezen. En geef ze eens ongelijk. Als je snel iets wilt weten, staat het Internet tot je dienst en overal is inmiddels wel een CD-ROM van te krijgen. En wat is leuker dan interactief fröbelen? Er is echter een beperking, want ik moet de eerste padvinder nog zien die met een note-book het veld in gaat, ofschoon ook dit fenomeen niet lang meer op zich laat wachten. De CD-ROM-"veldgidsen" zijn er al.

Wil je kinderen (en volwassenen!) in dit informatietijdperk nog boeien, dan moet je beknopt zijn en veel mooie plaatjes laten zien. "Zand, wind en water" is zo'n boeiend boekje. In een notendop legt Chris van Deursen uit hoe het allemaal werkt aan de kust en Annie Meussen tekende er aantrekkelijke illustraties bij. Het boekje heeft de juiste toon gevonden om kinderen enthousiast te maken voor de duinen, het strand en de zee. Beknopte informatie wordt afgewisseld met stimulerende teksten om zelf aan de slag te gaan. Voor de prijs van nog geen tientje hoef je niet op de kinderbijslag te wachten.

BRAAKBALLEN PLUIZEN

Kees Kapteijn, 1999. Braakballen pluizen. Uitgave: KNNV, Utrecht. ISBN 90 5011 1254. Prijs: f 12,50.

De Noord-Hollandse Zoogdierstudiegroep (NOZOS) heeft samen met de KNNV-uitgeverij een werkboekje uitgebracht onder deze titel. De vrijwilligers van de NOZOS onderzoeken het voorkomen en de verspreiding van zoogdieren in hun provincie. Omdat uilen veel muizen eten, is door het uitpluizen van hun braakballen veel te weten te komen. Door daarin achterblijvende schedeltjes te bestuderen kun je achterhalen om welke soorten het gaat en waar ze leven. Hoe dat 'pluizen' gaat wordt in dit boekje uitgelegd. Uit eigen ervaring (JV) is mij bekend dat het een stoffig en precies werkje is. Een goede tabel is onmisbaar. Het boekje is prettig leesbaar geschreven, met de van Kapteijn bekende 'relativering'. Zo acht hij het pluizen uitermate geschikt voor natuurvorsers die dat graag 'bij de kachel met een biertje' doen. Op een van de foto's in het boekje is Kees zelf aan de 'bal'. Bij het beschrijven van het leefgebied van de uilen wordt uitgegaan van de situatie in Noord-Holland, maar dat is niet bezwaarlijk. De handleiding staat vol raadgevingen over de vindplaats, herkenning van de uil aan de braakbalvorm en hoe de ballen te bewaren voor bij die kachel. Invriezen is het advies. Over verwisseling met andere ballen wordt niets gezegd. Het gaat echter vooral om de determinatietabellen in het boekje.

Die zijn overal in Nederland bruikbaar. Alleen Tukkers en Zeeuwen moeten extra goed opletten: daar komen zeldzaamheden voor. De tekeningen met de bijbehorende beschrijvingen zijn prima, zeker in vergelijking met de door mij gehanteerde en vele malen gekopieerde A4-tjes. Alle details over tandpunten en kiesknobbels staan er in. Meer weten over de muizen in de buurt? Koop dit boekje en ga van bal!

VEGETATIE VAN NEDERLAND

J.H.J. Schaminée, A.H.F. Stortelder, V. Westhoff, E.J. Weeda en P.W.F.M. Hommel, 1999. De vegetatie van Nederland, deel 5. Uitgave: Opulus Press Nederland, telefoon 071-5890168. Alhier te bestellen of in de boekwinkel. ISBN 90-803988-3-7. Prijs f 106,= incl. porto/BTW. Ook zijn alle delen te bestellen voor de speciale prijs van f 450,= incl. porto/BTW.

De serie is af! Met deel 5 is een nieuw standaardwerk over de vegetatie van Nederland afgerond. Deel 5 behandelt de plantengemeenschappen van ruigten, struwelen en bossen. Voor de duinen zijn onder meer de hoofdstukken over doornstruwelen en naaldbossen van belang.

Samen met "Wilde Planten" van Westhoff c.s. uit 1973 en de onvolprezen "Oecologische Flora" in vijf delen van Weeda c.s. uit 1994 is nu theoretisch alles gezegd over de Nederlandse flora en vegetatie. Althans voor dit moment, want juist de groeiende bezorgdheid over de achteruitgang in kwaliteit van de natuur vormde de aanleiding tot het uitbrengen van de vegetatie van Nederland. Dat betekent dat er over enkele decennia onvermijdelijk een vervolg zal moeten worden gegeven aan deze uitgave. Volgens de auteurs richt de serie zich op een brede groep van gebruikers, waaronder "allen die zorg dragen voor het natuur en landschap, zoals waterschappen, gemeenten, provincies, het rijk en particuliere natuurbeschermingsorganisaties". Hier tref ik (HW) echter een te optimistische kijk van de auteurs op de doelgroep, omdat deze serie nogal wat botanische kennis vereist op een niveau dat de gemiddelde amateur ver te boven gaat. In tegenstelling tot "Wilde Planten" en de "Oecologische Flora" is "De vegetatie van Nederland" toch vooral een naslagwerk voor een selecte groep ecologen die zich met de flora en vegetatie bezig houden. Ik zie althans niet zo snel een doorsnee medewerker van voornoemde doelgroep dit werk raadplegen zonder het advies te hebben ingewonnen van de hopelijk voorhanden zijnde botanicus/vegetatiekundige.

In de dagelijkse praktijk van "ambachtelijk" natuurbeschermen, waar we in elk geval bij Stichting Duinbehoud pretenderen veel verstand van te hebben, hebben we zelden de ervaring dat politiek en openbaar bestuur gevoelig zijn voor het voorkomen van een "loepzuiver" *Nanocyperion* of een begroeiing met *Junco baltici*-*Schoenetum*. Zelfs bij Staatsbosbeheer hoef je hier niet mee aan te

komen! Deze constatering doet overigens niets af van de grote wetenschappelijke waarde van het boek; die staat buiten kijf.

TWEE INTERACTIEVE FLORA'S

R. van der Meijden, Heukels, 1999, CD ROM 'Interactieve Flora van Nederland, Rijksherbarium Leiden ISBN 90 215 3370 7 (Windows). Uitgave: Natuur en techniek en Kosmos-Z&K Uitgevers. Prijs f 99,= exclusief verzendkosten; J.W.M. Marijnissen en I. Mol, 1999, De interactieve Flora van Nederland. Uitgave: Vereniging Natuurmonumenten. Prijs f 99,50 (niet-leden f 119,95).

Twee interactieve flora's die vrijwel tegelijkertijd verschijnen, dat vraagt natuurlijk om een vergelijking. Hoewel de titels doen vermoeden dat het hier twee vrijwel identieke producten betreft, laat de praktijk al snel zien dat de flora's heel verschillend zijn. Enkele conclusies uit de vergelijking.

De flora van Natuurmonumenten is echt bedoeld voor de geïnteresseerde leek. Mooie plaatjes en fraaie vormgeving. Bevat een encyclopedie, een atlas (overzicht van de vindplaatsen per soort in Nederland) en geeft de mogelijkheid om met de op de CD aanwezige foto's en plaatjes een digitale diashow te maken. Determineren zou ik u met deze flora echter willen afraden. Van de vijf kruidachtige planten die ik ermee probeerde op naam te brengen liep er een vast, drie kwamen op een totaal andere soort en zelfs geslacht uit en een kwam redelijk goed uit. Een kwalijke zaak voor een flora.

De Heukels, is wat je van een Heukels, mag verwachten. Wetenschappelijk en degelijk. Je moet wel goed zijn in je Latijnse namen want de informatiestroom loopt voornamelijk via de wetenschappelijke naamgeving. De standaard determinatiesleutel is een gecomputeriseerde versie van de teksten zoals je ze in de flora ook aantreft. Ook is er nog een eenvoudiger snelzoekstelsel. Tevens biedt de flora veel andere wetenschappelijk floristische gegevens waaronder ook een atlas. Kortom deze CD is bedoeld voor de geschoolde floristen onder u. Persoonlijk vind ik (HM) dat er voor de geïnteresseerde leek aan determineren met dit soort flora's toch twee grote nadelen kleven. Ze zijn niet bruikbaar in het veld (laptop mee?). En ik mis het gemak van plaatjes vergelijken. Aan het eind van de determinatie is het altijd prettig om even te kijken naar de plaatjes en beschrijvingen van de meest verwante soorten. Dat overzicht is in een boek toch veel beter.

Conclusie. Voor beiden geldt dat ze elk voor hun doelgroep snelle mogelijkheden bieden om allerlei informatie op te zoeken en te vergelijken. Wilt u, als natuurgenieer, meer planten leren kennen, dan raad ik u aan om vooral ook lekker met een boekje het veld in te gaan.